

Teorii și politici de comerț exterior

Andrei BLANOVSCI,
doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

This article is aimed to highlight the place and importance of the foreign trade in economic and social life of citizens from countries participating in such activity. In the same time, there are examined theoretical concepts and trade policies which that contributed in one way or another to the broadening and growing up of the export-import relationship between countries in the world.

A particular attention is given toward trade policy of the Republic of Moldova development at the present moment.

Locul și importanța comerțului exterior. Comerțul exterior reprezintă cea mai veche formă de legături economice realizate între țări. La început, obiectul principal al tranzacțiilor comerciale l-a constituit schimbul de mărfuri cu grade diferite de prelucrare (începând cu cele primare agricole, de extracție și continuând cu cele manufacturate).

În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, treptat, pe măsura apariției și dezvoltării mașinismului, se intensifică comerțul exterior cu mijloace de producție. Odată cu sporierea dimensiunilor economiei de piață, apare și se dezvoltă în mod logic fluxul de capital. În secolul al XX-lea – mai ales în a doua jumătate – dinamica exportului de capital este mai rapidă, în comparație cu exportul de mărfuri. În ultima perioadă a secolului al XX-lea serviciile informaționale, de telecomunicație ș. a. își sporesc și ele ponderea în cadrul tranzacțiilor internaționale. Astfel, comerțul exterior contemporan poate fi definit ca fiind totalitatea legăturilor, schimburilor și tranzacțiilor de export-import dintre țările lumii. El cuprinde:

- circulația internațională de mărfuri;
- circulația internațională a serviciilor;

- fluxurile internaționale de tehnologii și ale rezultatelor cercetărilor științifice;
- fluxurile internaționale de credit și financiare;
- cooperarea și specializarea în producție;
- fluxurile internaționale de forță de muncă.

Extinderea schimburilor externe are la bază adâncirea diviziunii sociale a muncii și evoluția dezvoltării forțelor de producție. Pe măsura dezvoltării economice și sociale generale s-au constituit diverse teorii și modele cu privire la rolul și importanța comerțului exterior în viața societății umane.

Abordări cu privire la comerțul exterior în antichitate. Începuturile ideilor economice, respectiv ale celor legate de schimburile comerciale, le găsim la gânditorii din Grecia Antică: **Xenofon** (426-354 î.e.n.), **Platon** (428-328 î.e.n.) și **Aristotel** (384-322 î.e.n.). Toți acești gânditori se evidențiază prin reflecțiile lor filozofice și doar prin filtrul acestor preocupări percep viziunile asupra prosperării economice a statului și distribuirii veniturilor în cadrul său.

Xenofon a fost primul care a introdus termenul de „economie” derivat din oikos

(casă) și nomos (gestiune), acest termen desemnând regulile dirijării gospodăriei casnice. Un merit deosebit a lui Xenofon îl constituie analiza interlegăturii: diviziunea muncii – calitatea bunurilor confecționate – dimensiunile pieței.

Platon considera că importul și exportul de mărfuri trebuie să fie scutite de taxe vamale, însă reglementate strict sub aspectul necesității lor pentru stat. Prin lege să fie limitată oscilarea prețurilor de vânzare și cumpărare a bunurilor.

Aristotel a fost primul care a făcut distincție între cele două proprietăți ale mărfii – valoarea de întrebuințare și valoarea de schimb. Luând drept exemplu o pereche de sandale, el a demonstrat că aceasta poate servi atât pentru purtare (valoarea de întrebuințare) cât și pentru schimb pentru o altă marfă necesară (valoarea de schimb).

Aristotel a fost primul care a descoperit legăturile schimbului, subliniind că:

- schimbul presupune comensurabilitate, adică un element comun ce permite efectuarea acestui schimb;
- mărfurile nu conțin nimic comun ce le-ar face comensurabile, de aceea comensurabilitatea este determinată de volumul de muncă umană cheltuită pentru producerea mărfurilor schimbate.

Aportul lui Aristotel la dezvoltarea gândirii economice constă și în faptul că el primul a formulat două dintre cele cinci funcții ale banilor: a) ca măsură a valorii de schimb și b) ca mijloc de circulație a mărfurilor.

Aristotel a divizat circulația mărfurilor în două activități: a) prima legată de cumpărarea bunurilor necesare consumului, fiind limitată de capacitatea de cumpărare a consumatorilor și b) îndreptată spre acumularea de averi și care trebuie să fie reglementată de către stat.

Aristotel a condamnat practica acordării banilor dați cu împrumut. În acest caz câștigul provine din moneda însăși, și nu

din muncă: „După cum copiii sunt generați de părinți, la fel și dobânda este monedă generată de monedă sau multiplicarea monedei prin ea însăși.” [1, p. 17-20]

În general, gânditorii antici se împotriveau marelui comerț, pronunțându-se pentru o economie închisă. Caracterul închis al producției de autoconsum nu a fost să genereze studii profunde despre comerțul exterior.

Evul mediu n-a adus un progres în dezvoltarea societății umane, ci un regres economic pronunțat. Acest regres economic a generat și un important regres politic. Devenind imposibilă conducerea centralizată a statului, puterea politică se atomizează, concentrându-se în mâinile feudalilor. Fiind preocupați de războaie, vânatoare, curtoazie și autoafirmare, aceștia nu se prea interesau de economie, de gestionarea rațională a moșiiilor lor. Unica problemă economică care îi preocupa era găsirea sumelor de bani pentru cumpărarea obiectelor exotice de lux din Orient.

Toate aceste schimbări au defavorizat dezvoltarea științelor, inclusiv a gândirii economice. Scrisul s-a păstrat doar în cadrul Bisericii, ceea ce i-a permis acesteia să ocupe spațiul sociocultural devenit temporar liber, iar ulterior – și a spațiului economico-politic.

Fruntași ai bisericii creștine, denumiți „canoniști” (de la canon – lege bisericească) și profesori ai universităților medievale, denumiți „scolști” (de la școlar) au reluat ideile marilor gânditori antici, îndeosebi ale lui Aristotel, și le-au combinat cu dreptul roman, formulând următoarele postulate:

- Toți oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu.** Prin aceasta a fost lichidată opoziția psihologică și juridică între oamenii liberi și sclavi.
- Unicul izvor al mijloacelor de trai trebuie să fie munca personală.**
- Bogăția este un păcat.** Ca urmare, orice venit neprovenit din muncă, fie de la ac-

tivitatea comercială, fie de la cea cămătărească, era considerat ca un rezultat al exploatarei celui apropiat.

Printre frunzașii bisericii creștine se numără și fondatorul doctrinei justiției sociale Toma d'Aquino (1225-1274). În lucrarea sa „Suma Teologică” (1266) el menționa că, după natura lor, toate bunurile pământești sunt comune, deoarece aparțin lui Dumnezeu, oamenii fiind doar în drept să le folosească.

Pe timpul lui T. d'Aquino, mai domina economia naturală. Treptat însă a început procesul relansării orașelor, dezvoltării meșteșugurilor, intensificării schimbului de mărfuri atât pe piața internă cât și pe cele externe. Tot mai des relațiile dintre oameni luau forma relațiilor dintre cumpărători și vânzători, fapt ce făcea tot mai stringentă problema prețului. Ca răspuns, T. d'Aquino a propus teoria „prețului just.”

Prețul just, în opinia lui T. d'Aquino, este un preț bazat pe cheltuielile de producție ale producătorului și un venit merit să-i asigure acestuia o existență corespunzătoare rangului social deținut.

Tot lui T. d'Aquino îi aparține și **teoria profitului just**. Prin „profit just” el înțelegea diferența pozitivă între prețul de vânzare și cel de cumpărare a mărfii. Obținerea profitului just este motivată astfel:

- ameliorarea calității sau ambalajului mărfurilor vândute;
- stocarea și păstrarea mărfurilor destinate vânzării;
- transportarea mărfurilor, legată de mari riscuri cu caracter natural și uman;
- întreținerea comerciantului și a familiei sale.

Referitor la relațiile comerciale, T. d'Aquino scria: „Cumpărarea și vinderea par să fie instituite în vederea realizării interesului comun al două părți, fiecare dintre ele având nevoie de obiectele aflate în posesia celeilalte părți. Or, ceea ce este instituit în interesul comun nu trebuie să avengeze o parte din contul alteia, între

ele fiind necesare raporturi de egalitate. Iată de ce a vinde o marfă mai scump sau a o cumpăra mai ieftin decât costă este injust și nelegitim.” [2, p. 485]

Așadar, în Evul Mediu gândirea economică, fiind subordonată teologiei, s-a aflat într-o profundă stagnare. Subiectele principale de cercetare au fost prețul just, profitul just, injustiția perceperii dobânzii și principiile egalității în procesul schimburilor de mărfuri.

Comerțul exterior în abordarea mercantilistă. Termenul de mercantilism derivă de la noțiunile italiene mercante (negustor) și mercantile (legat de câștigul bănesc). Mercantilismul a dominat teoria și practica economică timp de trei secole – de la mijlocul sec. al XV-lea până la mijlocul sec. al XVIII-lea, cuprinzând, aproximativ, anii 1450-1750 – perioada dintre Evul Mediu și capitalismul industrial. În această perioadă, ideile economice răzlețe se transformă în sistem, în care se combină destul de organic aspectele economice, politice și financiare. În continuare, vom prezenta câteva condiții care au generat apariția acestui sistem.

Schimbările pe plan geoeconomic. Prima schimbare a fost condiționată de intensificarea relațiilor de schimb între țări în urma cruciadelor. Până atunci, comerțul restrâns se desfășura doar pe teritoriul micilor state europene. Crucadele au înlăturat aceste obstacole, contribuind, astfel, la extinderea rapidă a comerțului exterior.

A doua schimbare a constituit-o acumularea primitivă a capitalului care s-a manifestat, preponderent, în îngrădirea pământurilor și ruina micilor gospodari. Rămăși fără mijloace de subzistență, ei s-au transformat în lucrători salariați. În paralel, decurgea procesul formării primilor antreprenori, reprezentați de negustori, cămătari și meșteșugari care au creat primele manufacturi. Ca urmare, dacă în Evul Mediu forma preponderentă a bogăției o alcătua proprietatea funciară, de acum înainte

formă principală de bogăție devin banii. Banii au devenit necesari tuturor.

Schimbări pe plan politic. Schimbările cu caracter economic au provocat modificarea formei guvernării statale. În majoritatea țărilor europene s-au constituit **statele naționale și monarhiile absolute**. Legislația, impozitele, politica externă au devenit prerogativa regilor. În activitatea lor, regii se sprijineau pe noua pătură socială apărută – cea comercială, a cărei influență în urma monetizării rapide a economiei, a crescut considerabil. Ca urmare, puterea politică a statului depindea tot mai mult de puterea financiară a păturii comerciale.

Indiferent de spațiul geoeconomic și schimbările pe plan politic în care s-a manifestat, mercantilismul se caracterizează prin următoarele trăsături esențiale:

- mercanțiștii au fost primii care au încercat să descopere interlegăturile cauzale din cadrul economiei, în primul rând, în sfera circulației bunurilor, capitalul comercial fiind prima formă a capitalului ca atare;
- bogăția a fost considerată ca fiind cantitatea de bani (precum aurul și argintul sub formă de lingouri și comori) pe care o posedă țara;
- sfera creării bogăției o constituie comerțul exterior, iar izvorul bogăției este profitul comercial;
- factorii creșterii bogăției erau considerați dezvoltarea producției manufacturiere, stimularea importului de materie primă și a exportului de produse finite, creșterea masei monetare în circulație;
- încurajarea intervenției statului în economie. Prin aceasta mercanțiștii au contribuit la formarea piețelor naționale, la adâncirea diviziunii sociale a muncii, la susținerea progresului tehnic și economic.

În fond, sistemul sau doctrina mercantilistă a constituit un ansamblu de idei, norme și învățături practice privind căile de îmbogățire prin creșterea stocu-

rilor de aur și argint pe baza promovării comerțului exterior.

Cei mai de seamă reprezentanți ai mercantilismului au fost: francezii *Jean Bodin* (1530-1596), *Antoine de Montchrestien* (1575-1621), *Jean Baptiste Colbert* (1619-1683), englezii *Thomas Mun* (1571-1641), *William Petty* (1623-1687), italianul *Antonio Serra* (1580-1650), rusul *Ivan Posoșkov* (1652-1726).

Politica mercantilistă de comerț exterior. Conținutul principal al politicii comerciale externe îl constituie, la mercanțiști, *raportul dintre veniturile și cheltuielile de comerț*. Modalitățile concrete de stimulare a creșterii masei monetare în procesul schimburilor de export-import s-au realizat în două etape distincte: *mercantilismul timpuriu* și *mercantilismul dezvoltat*.

La etapa timpurie – etapa asigurării balanței monetare active – care corespunde secolului al XVI-lea și, parțial, celui următor, mercanțiștii erau preocupați de atragerea monedei de aur și argint din exterior și interzicerea scoaterii sale din interior. Consecvenți concepției că bogăția se creează în sfera comerțului exterior (vânzând la prețuri superioare față de cele de cumpărare), ei militau în această perioadă pentru stimularea importului de metale prețioase, sporirii cantității interne de bani, opunându-se prin toate mijloacele ieșirii banilor din țară. „Bogăția nu constă în a avea mai mult aur sau mai mulți bani, ci în a avea mai mult decât restul lumii sau decât vecinii.” [3, p. 12] Scoaterea monedei în exterior era stopată prin legea care stipula ca fiecare negustor străin să-și cheltuiască banii obținuți din vânzarea mărfurilor sale pe cumpărarea mărfurilor țării date. Uneori s-a mers până acolo, încât se interzicea orice export al oricăror bunuri.

La etapa dezvoltată – etapa asigurării unei balanțe comerciale active a țării – care corespunde secolului al XVII-lea și primei jumătăți a celui următor, mercanțiștii au început să-și dea seama că, fără

dezvoltarea producției de bunuri materiale, care să mijlocească îmbogățirea, nu se poate promova un comerț exterior eficient. La acea perioadă, politicile s-au îndreptat spre stimularea creșterii producției, în special, a celei industriale, mai ales, a bunurilor finite și exportarea lor la prețuri ridicate. Deja economistul francez Antoine de Montchrestien scria în lucrarea sa **„Tratat de economie politică”** (1615): *„Nici surplusul de aur și argint, nici cantitatea de pietre prețioase și diamante nu face ca statul să fie bogat, ci prezența obiectelor necesare pentru viață și pentru îmbrăcăminte; cine le posedă în cantități mari, acela poate fi considerat îndestulat.”* [4, p. 22]

În acea perioadă de timp mercantiliștii francezi, englezi și olandezi acordau o atenție sporită stimulării exporturilor produselor manufacturate și încurajării importurilor de materii prime (din colonii). În felul acesta, metropola era capabilă să realizeze un comerț exterior eficient și, printr-o balanță comercială activă, să-și mărească bogăția.

Toți mercantiliștii au pledat pentru intervenția masivă a statului în economie, deoarece prosperitatea comercială a unei națiuni depinde de atitudinea puterii publice față de acest domeniu de activitate. Deci, politica comercială externă, promovată de mercantiliști a fost, în exclusivitate, una **protecționistă**.

Concepția fiziocrată cu privire la bogăție și comerțul exterior. Politica comercială externă, promovată în secolele XVI-XVII de către mercantiliști, a condus în cele mai multe țări ale Europei Occidentale (poate cu excepția Angliei și, într-o oarecare măsură, a Germaniei) la neglijarea și decăderea producției, în primul rând, a celei agricole. Confundarea bogăției cu banii a declanșat mari speculații bănești în dauna producției.

Sistemul de gândire mercantilist s-a dovedit a fi greșit. Iată de ce, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea,

economiștii înclină tot mai insistent spre descifrarea mecanismelor producției. Treptat, își face loc ideea conform căreia bogăția este formată din bunuri materiale. Fiziocraților le revine meritul de a fi fost deschizătorii de drum în acest sens.

Etimologic, „fiziocrație” înseamnă „puterea naturii” sau „ordine naturală.” Șeful necontestat al fiziocraților a fost Francois Quesnay (1694-1774) cu lucrarea sa principală **„Tabloul economic”** (1758). Printre adepții curentului fiziocrat îi mai putem menționa pe Mirabeau (1715-1789), Dupont (1739-1817), Turgot (1727-1781) ș. a.

Principala confruntare a fiziocraților cu mercantiliștii a fost tocmai în privința substanței bogăției și a locului unde se creează. Răspunzând că bogăția este totalitatea bunurilor satisfacerii nevoilor vitale, fiziocrații resping categoric paradigma mercantilistă, conferind banilor numai funcția de mijloc de schimb. Sfera creării bogăției este considerată de fiziocrați **agricultura**, iar izvorul bogăției – munca muncitorilor agricoli.

„Anume bogățiile produse în agricultură, scria Fr. Quesnay, se află la baza formării celorlalte forme de bogăție, asigură ocuparea în cadrul totalității profesiilor, contribuie la creșterea comerțului și bunăstării populației, pune în mișcare industria și susține prosperitatea națiunii.” [5, p. 98-130] Alt fiziocrat, Mirabeau, menționa: „Toată politica noastră pornește de la un grăunte.”

Examinând situația din acele timpuri, filozoful francez Voltaire scria: „Aceasta era perioada când Franța s-a saturat de poezii, comedii, tragedii și a început să se gândească la pâine.”

În astfel de împrejurări se dezvoltă concepția nouă a fiziocraților cu privire la comerțul exterior. Din moment ce bogăția se creează în agricultură, ea nu se creează în comerț. Comerțul constituie doar schimbul de echivalente, iar banii nu îndeplinesc altă funcție decât pe cea de mijloc-tor al schimbului.

Fiziocrații se opun politicii de comerț extern bazată pe balanța comercială activă, pe motiv că ea ar rezulta din exportarea de bogăție (sub forma bunurilor) și importarea de bani (care nu sunt bogăție). Ei militează pentru realizarea unei politici comerciale bazate pe asigurarea unei **balanțe echilibrate** în schimburile internaționale. Mai mult, fiziocrații s-au pronunțat pentru o politică liber-schimbistă în domeniul comerțului exterior, care se încadrează concepției lor generale despre libertatea de acțiune a agenților economici.

Adam Smith și teoria avantajului absolut. Extinderea producției de mărfuri în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și crearea economiilor naționale unitare, ca și accelerarea activităților de export-import dintre țări, a stimulat și cercetările privind comerțul internațional. Cel care a elaborat prima teorie coerentă privind comerțul internațional în condițiile economiei de piață a concurenței perfecte, a fost economistul englez Adam Smith (1723-1790) în celebra sa lucrare **„Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei”** (1776).

Dar iată ce afirma Smith: *„Maxima oricărui cap de familie prudent este de a nu încerca să producă acasă lucruri, care l-ar costa mai mult producându-le, decât cumpărându-le. Croitorul nu încearcă să-și facă singur ghețe, ci le cumpără de la cizmar. Cizmarul nu încearcă să-și facă singur haine, el încredințează acest lucru croitorului. Fermierul nu încearcă să-și facă nici haine, nici ghețe, ci se folosește în acest scop de meseriașii respectivi. Toți văd că e în interesul lor să-și exercite munca, într-un mod care să le ofere o oarecare superioritate față de vecini; și să cumpere cu o parte din produsul activității lor – ceea ce e același lucru – cu prețul unei părți din acest produs, toate cele de care mai au nevoie.”*

Ceea ce se cheamă prudență pentru conducerea unei familii, rareori poate fi o

nesocotință pentru conducerea unei țări. Dacă o țară străină ne poate furniza bunuri mai ieftine decât le-am putea produce noi, e mai bine să le cumpărăm de la ea, cu o parte din produsul activității noastre, utilizate într-un mod din care putem trage un oarecare folos. Activitatea generată a țării fiind totdeauna în raport cu capitalul care o pune în mișcare, ea nu va fi redusă prin aceasta, după cum nici activitatea de care am vorbit mai sus a meșteșugarilor; numai că ea va fi lăsată să-și găsească singură modul de întrebuințare, care să poată aduce cele mai mari avantaje.

Desigur, activitatea ei nu e utilizată cu cel mai mare avantaj, când e îndrumată către producția unui articol, pe care ea îl poate cumpăra mai ieftin decât ar fi costul lui de producție. Valoarea producției anuale este, desigur, micșorată mai mult sau mai puțin, când activitatea este, astfel, îndreptată de la o producție de mărfuri de o valoare evident mai mare decât cea pe care ea e îndrumată să o producă. În această ipoteză, articolul respectiv s-ar putea cumpăra din străinătate mai ieftin decât se poate produce în țară. Prin urmare, el ar putea fi cumpărat numai cu o parte din mărfurile produse sau, ceea ce este același lucru, cu o parte din prețul mărfurilor pe care activitatea susținută de un capital l-ar putea produce în țară, dacă s-ar lăsa lucrurile să-și urmeze calea lor normală. Activitatea economică a țării este, astfel, îndrumată de la o activitate avantajoasă spre una mai avantajoasă, iar valoarea de schimb a producției sale anuale, în loc să fie mai mare, după cum era în intenția legiuitorului, se micșorează neapărat în urma unei asemenea reglementări. [6, p. 305-306]

Din acest citat, relativ lung, se desprinde cu claritate concepția lui A. Smith despre comerțul exterior.

Esența acestei concepții, respectiv, și cea a politicii comerciale externe constă în faptul că, în virtutea diviziunii sociale

a muncii, nu este necesar și nici posibil ca fiecare țară să-și producă în interiorul granițelor toate bunurile de care are nevoie.

Aceasta cu atât mai mult cu cât fiecare este dotată cu factori de producție în proporții diferite și de calitate diferită. Prin urmare, fiecare țară urmează să se specializeze în producerea bunurilor pentru care înregistrează costuri de producție minime. Asemenea produse vor face obiectul exportului țării respective. Specializându-se, astfel, orice țară și economie națională tind spre maximalizarea eficienței. A. Smith își explică viziunea prin exemplul a două țări care produc cantități egale de bunuri cu cantități inegale de muncă, ca-n schema de mai jos:

Schema 1. Condițiile de schimb.

	Vin	Postav
Portugalia	100	200
Anglia	200	100

În cazul dat, Portugalia se va specializa în producerea vinului, iar Anglia – în fabricarea postavului, deoarece anume în producerea acestor mărfuri ambele au **avantaje absolute**. Ca urmare, surplusul de mărfuri obținut în urma specializării va fi repartizat între ambele țări, stabilind relații de export-import echitabile între ele.

Specializarea între țări va fi benefică, dacă se va baza pe politica **liber-schimbistă** (nediscriminatorie).

David Ricardo și teoria costurilor comparative și a avantajului relativ. Cea mai cunoscută teorie și politică despre comerțul exterior a fost elaborată de celebrul economist englez **David Ricardo** (1772-1823) și este expusă în lucrarea „Despre principiile economiei politice și impunerii” (1817).

Într-o formă sau alta, aceasta se află și astăzi la baza tuturor încercărilor de explicare a mecanismelor schimburilor economice internaționale. Modelul ricardian pornește de la concepția lui A.

Smith, pe care o îmbogățește cu elemente noi, originale.

Ca și A. Smith, D. Ricardo explică mecanismele schimburilor internaționale, pe baza teoriei valoare-muncă. Cu toate acestea, între A. Smith și D. Ricardo există o mare diferență. În timp ce A. Smith considera că atât schimburile interne cât și cele externe au la bază **principiul echivalenței** („muncă egală, pe muncă egală”), D. Ricardo admite că echivalența este obligatorie **numai în interiorul unei țări**. În raporturile internaționale regula nu funcționează.

Teoria ricardiană aduce în analiză, față de cea a lui A. Smith, schimburile neechivalente din comerțul exterior și ideea comparării costurilor de producție unitare

– la diferite produse – în interiorul granițelor naționale ale fiecărui stat.

Dar iată punctul de plecare în elaborarea teoriei costurilor comparative și a avantajului relativ în comerțul dintre țări. „Într-un sistem de perfectă libertate a comerțului, fiecare țară își consacră în mod natural capitalul și munca acelor genuri de activități care îi sunt cele mai avantajoase. Această urmare a avantajului individual este admirabil legată de binele universal al tuturor. Stimulând activitatea, recompensând talentul și folosind în modul cel mai eficace forțele speciale oferite de natură, acest sistem distribuie munca în mod cât mai folositor și mai economic; în timp ce, prin sporirea masei generale a produselor, el răspândește avantajul general și leagă printr-o țesătură comună de interese și relațiuni societatea universală a națiunilor, de la un capăt la altul al lumii civilizate. Acesta este principiul care face ca vinul să fie produs în Franța și Portugalia, ca grâul să fie cultivat în America

și Polonia și ca obiectele de metal și alte bunuri să fie fabricate în Anglia. [7, p. 126]

Esența teoriei costurilor comparative și a avantajului relativ este demonstrată prin

	Vin	Postav
Portugalia	80	90
Anglia	120	100

Din exemplu rezultă că pentru Portugalia este mai avantajos să exporte vin și să importe postav, iar pentru Anglia – să exporte postav și să importe vin. Aceasta din motivul că Portugalia va exporta prin vin munca a 80 de oameni, cumpărând, în schimb, din Anglia postav pentru a cărui fabricare ea însăși ar fi trebuit să consume munca a 90 de oameni, iar Anglia va exporta prin postav munca a 100 de oameni, spre a cumpăra în schimb vin pentru a cărui producere ar fi trebuit să cheltuiască munca a 120 de oameni.

Concluzia lui D. Ricardo constă în aceea că, dacă o marfă poate fi obținută cu mai puțină muncă într-o țară, această țară poate prefera de a importa marfa respectivă pentru a se specializa în producerea altor mărfuri care pot oferi avantaje mai mari. Deci pentru alegerea specializării țării e nevoie de comparat raporturile de costuri ale diferitelor mărfuri în diverse țări. Astfel, fiecare țară are de câștigat prin participarea la comerțul exterior.

Ca și A. Smith și alți adepți ai liberalismului economic clasic, D. Ricardo a pledat pentru **o politică comercială liberală** și o concurență perfectă în tranzacțiile de export-import.

Friedrich List și concepția protecționismului temporar. Reacția națională față de politica comercială promovată de A. Smith, D. Ricardo și alți adepți ai liberalismului economic clasic a apărut în Germania, această țară manifestând ritmuri mult mai lente de dezvoltare, comparativ cu celelalte țări europene. În sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, pe terito-

riul german erau plasate peste 300 regate, cnezate și episcopate, precum și 5.050 de orașe imperiale izolate între ele de granițe și diferite bariere vamale.

Dezintegrarea teritorială crea obstacole serioase dezvoltării economice. În lipsa statului unitar, erau diferite unități de măsură și greutate. Neexistând o monedă unitară, circulau peste 600 de tipuri de unități monetare. Datorită lipsei puterii centrale efective, hotarele Germaniei erau, în mare măsură, deschise mărfurilor străine. Astfel, piața internă a acestei țări s-a pomenit inundată de mărfurile engleze și franceze, mai ieftine și mai calitative. Mica și slaba industrie germană a devenit total necompetitivă.

În astfel de împrejurări, s-a impus protecția urgentă a pieței interne, argumentarea și justificarea acestei protecții revenindu-i economistului german Friedrich List (1789-1846). În lucrarea sa „Sistemul național de economie politică” (1841) se regăsește scopul întregii sale vieți și activități științifice care poate fi redus la următoarele idei majore:

- realizarea unității economice și politice a Germaniei;
- lansarea dezvoltării economiei germane pe cale industrială;
- progresul economic rapid al Germaniei și atingerea, cel puțin, a nivelului de dezvoltare al Angliei de pe acele timpuri.

Fr. List a operat în cercetările sale cu categoria de „națiune.” După părerea sa, societatea nu reprezintă o sumă a indivizilor egoiști care produc și schimbă bunuri urmărind doar propriul lor interes. Indivizii trăiesc într-o comunitate care este națiunea. El evidențiază contradicțiile dintre interesele indivizilor și cele ale na-

țiunii. Astfel, o națiune cu o industrie slab dezvoltată este în pierdere, deși unii comercianți pot prospera pe contul importului mărfurilor străine: când ei importă leacuri sau otrăvuri, opiu ș. a., lor le este indiferent efectul importurilor lor asupra bunăstării poporului, moralității societății și prosperității statului și invers: pentru o națiune adesea este mai avantajos să producă în țară anumite bunuri industriale, chiar dacă o costă mai scump decât dacă le-ar cumpăra din străinătate. În acest caz apare o contradicție între interesul individual al cumpărătorului, care ar prefera marfa străină mai ieftină, și interesul națiunii care, prin dezvoltarea industriilor producătoare ale bunului respectiv, poate deveni mai puternică și mai bogată.

Referindu-se la politica comercială liber-schimbistă, Fr. List afirmă că o astfel de politică în condițiile nivelurilor diferite de dezvoltare a economiilor naționale, avantajează doar țările mai dezvoltate, dezavantajându-le pe cele rămase în urmă. „Cu timpul, menționa Fr. List, s-ar fi creat o situație când națiunile europene continentale s-ar fi comportat întocmai ca niște triburi neînsemnate și sterpe. Franța și-ar împărți cu Spania și Portugalia misiunea de a furniza Angliei cele mai bune vinuri, urmând ca pe cele rele să le bea ele înseși. Germania, cu greu ar avea să livreze Angliei altceva decât jucării pentru copii, ceasornice de perete, din lemn, iar uneori și câte un corp militar auxiliar, care ar consimți să fie nimicit în pustietățile Asiei sau Africii.” [8, p. 113-114]

Chibzuind asupra cauzelor hegemoniei economice a Angliei, Fr. List ajunge la concluzia că, creându-și în sec. XVII-XVIII potențialul său industrial și comercial prin aplicarea protecționismului vehement, englezii doresc intenționat să inducă celelalte națiuni în eroare prin aplicarea politicii liber-schimbismului. De ce? Pentru a-și asigura și pe viitor supremația lor economică. Deci unicul mijloc de a ridica nive-

lul țărilor rămase în urmă la nivelul țărilor economic avansate este, în opinia lui Fr. List, promovarea **politicii protecționiste**.

Protecționismul listian include trei caracteristici de bază:

1. **Caracterul selectiv.** Tarifele vamale nu erau prevăzute a fi aplicate la toate mărfurile străine, ci doar la cele care erau mai competitive, comparativ cu mărfurile naționale. Deci ele nu erau aplicate la produsele agricole, ci doar la cele industriale – pentru a susține producătorii industriali germani.

2. **Caracterul temporar.** În viziunea lui Fr. List, timpul politicii comerciale trebuie să depindă de faza de dezvoltare a economiei naționale. Ea trebuie să fie protecționistă în cazul tranziției de la starea agricolă la cea agroindustrială. Pe măsură ce produsele naționale devin competitive față de cele străine, politica comercială a statului poate fi orientată spre liber-schimbism.

3. **Caracterul educativ.** Pentru a stimula producătorii autohtoni, populația trebuie să fie educată în spirit patriotic, cererea ei fiind îndreptată spre produsele autohtone și nu spre cele străine. Prin aceasta, țara se va dezvolta în baza forțelor sale interne, asigurându-și securitatea economică. De menționat că acest spirit patriotic este prezent la poporul german până în prezent, el asigurând, în mare parte, supremația economică a Germaniei în cadrul Uniunii Europene.

În concluzie, subliniem că puțini au fost gânditorii economiști care să fi avut o așa mare influență asupra derulării ulterioare a evenimentelor, cum a avut-o Fr. List. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea, politica sa economică a fost implementată de cancelarul Bismarck, rezultatele ei constituind primul „miracol german.” Elementele acestei politici rămân a fi actuale și în prezent.

Problemele examinate până aici demonstrează faptul că în diferite perioade

de timp în domeniul comerțului exterior s-au aplicat două tipuri de politică comercială: unul protecționist și altul – liberal.

Protecționismul presupune protejarea pieței naționale de pătrunderea mărfurilor străine prin folosirea taxelor și tarifelor vamale, altor restricții care limitează ori interzic accesul pe teritoriul țării respective a produselor și serviciilor străine.

Politica liberală, numită și de liber schimb, din contra, presupune o circulație liberă a mărfurilor, serviciilor, capitalurilor și a forței de muncă între țări fără constrângeri vamale și alte reglementări. Menționăm însă că liber-schimbismul n-a fost niciodată aplicat fără rezerve chiar și în țara de origine – Anglia.

În acest context apare întrebarea: care dintre tipurile de politică de comerț exterior menționate ar fi mai potrivită pentru Republica Moldova?

Politica de comerț exterior potrivită Republicii Moldova. În primii ani ai suveranității și independenței sale (1991-1993), Republica Moldova a promovat o politică comercială preponderent protecționistă. Spre sfârșitul anului 1993 însă se produce o cotitură radicală în acest domeniu, țara noastră devenind una dintre cele mai deschise economii de pe glob, un model elastic de liberalism (anarhist). Mai mult, în scurt timp ea demonstrează că este chiar mai „catolică decât Papa de la Roma” și, într-o țară cu un teritoriu foarte mic (33,2 mii km²) și aproape complet deschisă schimburilor cu restul lumii, se creează două zone economice libere. Una – zona antreprenoriatului liber „Tvardița” (probabil, concepută ca un mijloc de legătură pentru o eventuală expansiune economică a Turciei în spațiul ex-sovietic), cealaltă, numită zona „EXPO – Business Chișinău” (care nu se știe nici până astăzi pentru cine a fost creată).

Ulterior, a fost elaborat, în linii mari, cadrul instituțional și adoptată legislația necesară desfășurării comerțului exterior,

vădit de inspirație liberală. Toate acestea au contribuit, într-o anumită măsură, la comercializarea peste hotarele țării a diverselor bunuri și îmbogățirea anumitor persoane fără a fi produse de acestea. Mult timp n-au existat nici cote, nici alte restricții cantitative la mărfurile importate. Puteai aduce și duce din țară cât doreai și aproape tot ce doreai. Condiția era una – să te grăbești.

Treptat, guvernarea a conștientizat necesitatea adoptării unei legi antidumping, a cărei lipsă a permis unor afaceriști să acapareze piața internă a Republicii Moldova cu mărfuri de proastă calitate și, chiar, periculoase pentru sănătatea cetățenilor noștri.

Un număr foarte mic de mărfuri care au importanță pentru securitatea națională, a vieții și a sănătății oamenilor, animalelor și plantelor era supus licențierii. Era nevoie de a obține licența doar pentru importul următoarelor mărfuri: medicamente și echipament medical; substanțe chimice; stupefiante și otrăvuri; materiale explozive; armament și echipament militar. Toate celelalte categorii de mărfuri puteau fi importate fără licență. Dar și procedura obținerii licențelor era foarte simplă. Ținând cont de faptul că și frontiera era foarte slab apărată și controlată, este ușor de afirmat ce posibilități favorabile existau pentru orice fel de contrabandă și alte activități ilegale. Exportul bunurilor din Republica Moldova era la fel de liber ca și importurile.

Încă în anul 1994 au fost anulate taxele vamale, nu existau restricții nici la exportul produselor agricole, atât doar că se cerea înregistrarea contractelor pentru exportul de grâu, orz, secară, ovăz, porumb, faină și paste făinoase, piei de tot felul, semințe, tutun, animale vii ș. a.

Exporturile nu erau subvenționate de stat, așa cum avea loc în alte state. Guvernul Republicii Moldova nu oferea credite pentru susținerea tranzacțiilor de export.

În anii premergători a avut loc o liberalizare nu numai a comerțului exterior, ci și a sistemului valutar-bancar. Era admis, fără niciun fel de limită, schimbul valutei străine în numerar contra lei și invers. A fost anulată vânzarea obligatorie către stat a unei cantități de valută străină, obținută din activitatea economică externă, permițându-se, totodată, păstrarea veniturilor obținute de la export în conturile valutare ale exportatorilor. Pentru investitorii străini era garantat dreptul de reparare a profiturilor obținute.

Cu timpul, liberalizarea comerțului exterior s-a soldat cu consecințe negative: sute și sute de milioane de lei nu au completat veniturile bugetare ale statului. A crescut enorm șomajul și emigrația forței de muncă peste hotarele țării, sărăcirea populației, aprofundarea crizei atotcuprinzătoare, îmbogățirea unui număr restrâns de afaceriști dubioși.

Consecințele nefaste ale liberalismului deveneau fără niciun control tot mai evidente. Într-o astfel de situație, Ministerul Agriculturii și Alimentației a propus de nenumărate ori Guvernului să interzică exportul anumitor bunuri ce constituie securitatea intereselor naționale. Propunerile au fost respinse pe motiv că, chipurile, Republica Moldova s-a angajat să respecte principiile liberalizării fluxurilor de export-import.

Treptat, s-a ajuns totuși la conștientizarea că liberalizarea excesivă a comerțului exterior s-a transformat într-un obstacol tot mai dăunător în calea promovării reformelor economice și sociale.

În linii mari, Republica Moldova trebuie să realizeze și mai departe unele aspecte ale politicii comerciale de liber schimb. Însă, concomitent, devine tot mai necesară protejarea pieței interne și a producătorilor autohtoni de concurența străină. O astfel de protejare poate fi asigurată doar prin realizarea unei politici de comerț ex-

terior mixtă, bazată preponderent pe măsuri protecționiste, reglementate de către stat.

Direcțiile prioritare ale unei astfel de politici, în opinia noastră, trebuie să cuprindă:

1. Crearea unei industrii moderne, respectiv a celei de prelucrare a produselor sectorului agrar destinate exportului. Industrializarea va permite ca costul mărfurilor exportate să fie inferior costului mărfurilor importate. Doar în acest caz comerțul exterior va deveni eficient.

2. Valorificarea posibilităților reale de aprofundare a relațiilor comerciale cu țările Uniunii Europene și cu piața europeană de desfacere a produselor moldovenești în ansamblu.

3. Păstrarea și sporirea legăturilor de export-import cu țările C.S.I. Piața acestor țări este o piață tradițională și cu imense capacități pentru mărfurile Republicii Moldova.

4. Elaborarea și punerea în aplicare a unor măsuri de încurajare a agenților economici încadrați în activitățile de producție pentru export, fără de care este imposibilă depășirea actualei crize economice și echilibrarea balanței comerciale. Ani de-a rândul această balanță este una negativă. În anul 2013 gradul de acoperire a importurilor cu exporturi a constituit doar 38 la sută.

5. Actualmente, importurile includ nu numai mărfuri pentru producerea cărora în Republica Moldova lipsesc condițiile corespunzătoare, ci și astfel de articole ca pălăriile, florile artificiale, bastoanele, umbrelele ș. a. care ar putea fi fabricate cu succes în interiorul țării. De aceea considerăm că mărfurile importate trebuie supuse unui control cât mai strict.

6. Extrem de necesară este depolitizarea relațiilor de export-import deoarece embargourile de tot felul sunt dăunătoare, în primul rând, pentru producătorii de bunuri destinate exporturilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Aristotel. Politica. Oradea, Editura „Antitet,” 1996.
2. Toma d'Aquino. Suma teologică.// Bancaur, Histoire des idées économiques, Natan, 1996.
3. Marey G. Economie internațională. P.U.F., Paris, 1997.
4. Gheorghe Popescu. Fundamentele gândirii economice. Oradea, Editura „Anotimp,” 1993.
5. Избранные экономические произведения. Москва, 1960.
6. Adam Smith. Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei. Vol. I, Chișinău, Editura „Universitas,” 1992.
7. David Ricardo. Opere alese. Vol. I, Chișinău, Editura „Universitas,” 1993.
8. Friedrich List. Sistemul național de economie politică. București, 1975.

Prezentat: 24 martie 2015.

E-mail: bajenaru@mail.ru